

Demokratin
100 år

De första
kvinnliga
ledamöterna i
Norrköpings
stadsfullmäktige

Införande av allmän och lika rösträtt – demokratins genombrott

Riksdagen firar 2018-2022 hundraårsjubileet av införandet av allmän och lika rösträtt i Sverige, då kvinnor och män på lika villkor fick rösta i kommunal- och riksdagsval. I december 1918 togs det första beslutet, under våren 1919 genomfördes kommunala val enligt de nya rösträttsbestämmelserna och i två riksdagsbeslut, den 24 maj 1919 och den 26 januari 1921, beslutas om kvinnlig rösträtt i riksdagsval. I januari 1922 inträder de första kvinnorna i riksdagen.

Den kommunala rösträttsreformen

Rösträttsreformen 1918 innebar en stor förändring för representationen i städernas och kommuners styrande församlingar. Nu fick varje svensk man och kvinna en enda röst oavsett inkomst. Tidigare gällde en graderad skala där antalet röster räknades efter hur mycket skatt man betalade. Som mest kunde man ha 40 röster och även företag fick rösta. Även omyndiga barn med inkomst hade rösträtt, den tillföll då förmyndaren. Rätten att rösta kunde nyttjas i flera kommuner om man t.ex. ägde fastigheter på flera ställen. Från och med 1919 fick man bara rösta i den kommun där man var folkbokförd. Det infördes också en åldersgräns på 23 år.

I Sveriges röstlängd upptogs efter de nya bestämmelserna 3 285 237 personer. Det var mer än dubbelt så många som i tidigare val. I röstlängden fanns även de som inte var röstberättigade med, det var 133 917 personer. Man kunde förlora sin rösträtt på grund av främmande nationalitet, ådömd straffpåföljd, konkurstillstånd, omyndigförklaring, fattigunderstöd på heltid och obetalda skatter.

Valet i Norrköpings stad 1919

Val till stadsfullmäktige i Norrköping förrättades vid tre tillfällen i mars 1919, ett val för var och en av de tre valkretsarna. Valurnorna stod uppställda på flera

ställen i staden bl.a. i rådhuset. Det fanns i alla valkretsar listor för två borgerliga partier: Allmänna valmansförbundet och Demokratiska medborgarförbundet samt en lista för Arbetarepartiet. På alla listorna fanns några kvinnonamn.

Efter valet fördubblade Arbetarepartiet sina platser från 13 till 26 och den kvinnliga representationen ökade från 1 till 8. De borgerliga partierna behöll en knapp majoritet, som de sedan förlorade i nästa val i december 1920, då Arbetarepartiet fick majoritet i stadsfullmäktige.

Norrköping var vid den här tidpunkten Sveriges fjärde största stad med 34 659 personer upptagna i röstlängden. Av dessa var 5669 inte röstberättigade, vilket var främst män som inte hade betalat sin skatt. Norrköping utmärkte sig i riket på två sätt: genom att antalet kvinnliga röstberättigade (18 305) var nästan dubbelt så många som männen (10 685) och att så många män som mer än en fjärdedel (28%) av de som var upptagna i röstlängden inte fick rösta på grund av obetalda skatter. Valdeltagandet var 57 %, 10 017 kvinnor och 6403 män röstade.

De första kvinnliga ledamöterna i stadsfullmäktige

Vid valet i Norrköping 1919 kom åtta av stadsfullmäktiges 60 nya ledamöter att vara kvinnor. Kvinnor med egen inkomst hade dock redan tidigare haft kommunal rösträtt och varit valbara till kommunala församlingar. Det var så affärsinnehavaren Anna Karlsson kom in i stadsfullmäktige redan 1911, som en av landets första kvinnor.

Anna och många andra kvinnor hade ett starkt samhällsengagemang. De engagerade sig i fattigvården, för de arbetslösa, i skola och utbildning och i

barnavården. I Norrköping var nöden stor och deras arbete särskilt betydelsefullt.

För flera av dem var kampen för den kvinnliga politiska rösträtten viktig. De var aktiva i Norrköpings förening för kvinnlig politisk rösträtt (FKPR), men även nationellt. Flera av dem var också aktiva i sina respektive partiorganisationer, såväl högerparti som arbetarepartiet.

Anna Karlsson var ensam kvinna bland 58 manliga ledamöter i stadsfullmäktige från 1911 till 1919. Då fick hon sällskap av 7 andra kvinnor. Det fanns dock i Norrköping utöver dessa ett stort antal driftiga och politiskt aktiva kvinnor. Deras namn är trots det inte vidare kända. Vi har gjort den här skriften för att åtminstone uppmärksamma de kvinnor som invaldes 1919 eftersom de inte tidigare lyfts fram i historieskrivningen om Norrköping.

Norrköping i januari 2021

Pernilla Matsson,

stadsarkivarie

Norrköpings stadsarkiv

Anna Karlsson

Invald i stadsfullmäktige år: 1910

Ålder: 46

Parti: Allmänna valmansförbundet

De borgerliga (fr.o.m. 1923)

Anna var den första kvinnan i Norrköpings stadsfullmäktige. Från 1909 blev kvinnor valbara inom den kommunala politiken och i december 1910 blev Anna vald att från den 1 januari 1911 representera Allmänna Valmansförbundet i stadsfullmäktige. Vid valet 1923 valdes hon som representant för partiet De borgerliga. Hon blev kvar inom politiken till och med 1926 då hon slutligen avgick från stadsfullmäktige.

Anna Lovisa Karlsson föddes den 16/7 1864 i Hedvigs församling. Hennes föräldrar var tygvävare Gustaf Carlsson och hans hustru Maria Lovisa f. Andersdotter. Anna var äldst av tre syskon; hon hade en bror och en syster.

Annas far Gustaf blev med tiden klädesfabrikör och grundade en handelsfirma i Norrköping där Anna tog del i driften och blev delägare och hon förestod även firmans klädesaffär på Norra Kungsgatan 8.

Åren innan hon valdes in i stadsfullmäktige hade hon uppdrag som vårdare inom fattigvårdsstyrelsen, vilket innebar att hon tillsammans med ett antal andra hade ansvar för understödstagare inom ett visst distrikt i staden. Under sina 15 år i stadsfullmäktige ägnade hon sig främst åt uppdrag i fattigvårdsstyrelsen och arbetslöshetskommittén.

Förutom sitt engagemang inom den kommunala politiken var Anna engagerad i flera föreningar. Bland annat Röda Korset och Föreningen Barnavård där hon som en av de främsta tillskyndarna till uppbyggande av föreningens barnhem Solbacken.

Hon deltog även i kampen om kvinnlig rösträtt och var styrelseledamot i Norrköpings FKPR. Hon var även ledamot i Sveriges moderata kvinnoförbund som bildades 1915. 1919 ingick hon i Allmänna valmansförbundets överstyrelse som fullvärdig ledamot.

Anna dog i Norrköping den 10/6 1953. Hon var ogift och hade inga barn.

Alma Hillerström

Namn: Alma Hillerström

Invald i stadsfullmäktige år: 1919

Ålder: 48

Parti: Arbetarepartiet

Alma valdes in i stadsfullmäktige 1919 som representant för Arbetarepartiet. Hon satt kvar till och med 1924.

Alma Erika Wilhelmina Sundström föddes i Östra Stenby församling den 6/5 1871. Hennes föräldrar var Mathilda Amalia Carlsdotter och brukaren Per Wilhelm Sundström.

1890 flyttade Alma till Norrköping, troligtvis för att arbeta. Hon var då inneboende i en lägenhet i kvarteret Bakugnen.

Fyra år senare, 1894, gifte sig Alma med Gustaf Valter Hillerström, en målare från Norrköping. Alma själv arbetade som textilarbeterska på AB Nyborgs yllefabrik och var medlem i Norrköpings socialdemokratiska kvinnoklubb där hon också var ordförande år 1926.

Under åren 1921-1935 hade hon uppdrag som ledamot i flera olika nämnder och kommittéer: Arbetslöshetskommittén, Barnavårdsnämnden, Pensions-nämnden och Norrköpings kommunala mellanskola.

Alma och Gustaf hade själva inga barn men tillsammans med andra kvinnor i Socialdemokratiska kvinnoklubben drev Alma arbetet för att barn i arbetarfamiljer skulle få komma ut på landet på somrarna. På söndagar åkte barnen på utflykt med ett extrainsatt tåg till Kummelby. Där fick de leka och äta matsäck och dricka mjölk från en gård i närheten. Dessa utfärder blev väldigt populära och fortsatte under många år. Med tiden byttes utflyktsmålet ut mot Lindö.

Med tiden slutade Alma sitt arbete på yllefabriken och blev föreståndare för skolornas barnbespisning som fanns i S:t Olofskolan.

Alma dog den 31/1 1935 av en hjärtattack.

Ellen Cederstrand

Namn: Ellen Cederstrand

Invald i stadsfullmäktige år: 1919

Ålder: 40

Parti: Arbetarepartiet

Vid det första valet efter införandet av allmän och lika rösträtt 1919 valdes Ellen in i stadsfullmäktige. Hennes make Theodor var då sedan 1913 redan ledamot i stadsfullmäktige och båda två var representanter för Arbetarepartiet. Ellen ingick i stadsfullmäktige till början på 1930-talet.

Ellen, eller Eleonora Kristina Qvarfordt som hon hette, föddes i Risinge den 11/4 1879. Föräldrarna var valsverksarbetaren Frans Oskar Qvarfordt och hans hustru Mathilda Christina Olofsson på Finspångs bruk. De hade en son och en dotter sedan tidigare och de fick senare flera barn.

I slutet av 1890-talet flyttade Ellen till Norrköping för att börja arbeta, ett av hennes tjänsteställen var på Stora hotellet vid Karl Johans park. Där arbetade hon som piga i tre år, till 1902 då hon gifte sig med Johannes Theodor Cederstrand som var murare. Efter tre år fick de en son som dog efter bara ett par veckor. Ellens make Theodor var aktiv i Arbetareföreningen och de bodde under en lång tid i Arbetareföreningens fastighet på Bredgatan 52 i kvarteret Tappan. Det dröjde många år innan de blev föräldrar på nytt, först 1917 fick de en dotter.

I vårt mantalsregister står Ellen registrerad som affärsinnehavare och Theodor som politirådman och tobakshandlare; de hade en tobaksaffär på Norra Kungsgatan 5, snett emot Anna Karlssons klädesbutik. Både Ellen och Theodor var engagerade inom arbetarrörelsen, Ellen ska ha varit en mycket aktiv medlem i Norrköpings kvinnoklubb från det att den bildades 1906 och när Östergötlands läns kvinnodistrikt bildades 1924 ingick hon i styrelsen.

Ellen engagerade sig i fattigvårdsstyrelsen och barnavårdsnämnden. Hon hade styrelseuppdrag i Hedeliifonden och Nelinska fonden samt i Mobergs-Eggerska skolan och Kalbo-, och Broby skyddshem.

1944 blev Ellen änka och hon dog i Norrköping den 20/10 1953.

Ellen Moberg

Namn: Ellen Moberg

Invald i stadsfullmäktige år: 1919

Ålder: 44

Parti: De borgerliga

Ellen valdes in i stadsfullmäktige för att sitta till den 31 december 1920. 1923 valdes hon på nytt och då finns det uppgift om att det var som representant för partiet De borgerliga. Hon blev kvar som ledamot till och med 1926 då hon valde att avgå.

Ellen Katharina Moberg föddes i Norrköping, S:t Olai den 6/12 1874. Föräldrarna var Sara Moberg Ringborg och läkaren Wilhelm Moberg. Modern Sara var syster till de välkända företagsledarna Gustaf och Edward Ringborg.

Ellen hade 1905 tillsammans med sin syster Maria startat landets första kindergarten för arbetarklassens barn, *Fröbelstugan*, men redan 1899 hade de tagit emot grupper med förskolebarn i sitt hem. 1909 grundade de *Fröbelinstitutet* i Norrköping, en utbildning för barnträdgårdslärarinnor, och sedan *Svenska Fröbelförbundet* 1918 för att få en riksomfattande organisation för förskolepedagoger. Ellen var ordförande i förbundet mellan 1920 och 1944.

Ellen deltog aktivt i arbetet för kvinnlig rösträtt och var medlem i Norrköpings FKPR. Under åren 1919-1933 hade Ellen uppdrag som ledamot i yrkesundervisningsnämnden för Fröbelinstitutet och i Norrköpings kommunala mellanskola.

1936 fick Ellen i uppdrag av Socialdepartementet att göra en utredning om Sveriges förskolor. Som belöning för sina insatser fick hon en utmärkelse, *Illis quorum*, 5:e storleken. Hon fick också Norrköpings stads förtjänstmedalj S:t Olofsmedaljen.

1939 pensionerade sig systrarna Ellen och Maria Moberg, men då startade de en förmedlingsbyrå i Stockholm (Sveriges barnträdgårdslärarinnors riksförbunds byrå).

Ellen förblev bosatt i Norrköping och hon dog den 20/7 1956. Varken Ellen eller systemen Maria gifte sig eller fick några barn.

Emelie Andersson

Namn: Emelie Andersson

Invald i stadsfullmäktige år: 1919

Ålder: 57

Parti: De borgerliga

Det ska ha varit striden för den kvinnliga rösträtten som förde in Emelie i politiken. Hon var aktiv medlem i Norrköpings FKPR och 1919 var hon en av de sju kvinnor som valdes in i stadsfullmäktige. När hon blev återvald 1923 har vi uppgift om att det var för De borgerliga. Emelie satt i stadsfullmäktige till 1930.

Emelie hette egentligen Emilia Charlotta Andersson. Hon föddes den 4/8 1862 i Motala. Hennes föräldrar hette Niklas Andersson och Maria Charlotta Moberg, och de hade redan två barn sedan tidigare. Fadern var mekaniker på Mekaniska verkstaden i Motala. Ganska snart flyttade familjen, först till Nyköping och sedan till Norrköping, där modern hade sitt ursprung på Vikbolandet. Emelie gick på Östra Flickläroverket, även kallad Malmska skolan.

Emelie vidareutbildade sig till ritare och litograf och gick som elev på Litografiska AB under åren 1881-1886. Sedan arbetade hon som litograf och tecknare under några år innan hon grundade en egen verksamhet 1908: Anderssons Lithografiska AB. Där var hon själv verkställande direktör. Bolaget köptes sedan av Norrköpings Tidningar AB 1920.

Emelie började sitt kommunala uppdrag som vårdare vid fattigvården 1916. Hon hade sedan under hela sin tid i stadsfullmäktige uppdrag som ledamot i fattigvårdsstyrelsen och arbetslöshetskommittén.

Emelie satt i centralstyrelsen och verkställande utskottet för Allmänna Valmansförbundets Norrköpingsavdelning och var aktiv inom partiets kvinnoklubb. Hon var även engagerad i Fredrika Bremerförbundet och var förbundets ombud i Norrköping innan det bildades en Fredrika Bremerkrets i staden där hon var kassaförvaltare i många år.

Emelie dog i Norrköping den 6/8 1945. Hon var ogift och hade inga barn.

Hilma Öhman

Namn: Hilma Öhman

Invald i stadsfullmäktige år: 1919

Ålder: 32

Parti: Arbetarepartiet

Hilma valdes in i stadsfullmäktige 1919 som representant för Arbetarepartiet och hon satt kvar till och med 1922.

Hilma Dalinda Jonason föddes i Adolf Fredriks församling i Stockholm den 11/1 1887. Föräldrarna var muraren Melcher Jonason och Johanna som hette Nilsson som ogift och de bodde på Västmannagatan. Hilma var deras fjärde barn.

Hilma stannade kvar i Stockholm under sin ungdomstid. Fadern dog 1901, när Hilma var 14 år, och i folkräkningen 1910 ser man att Hilma fortfarande bodde hemma hos sin mor och då var skriven som ogift arbeterska.

Hilma gifte sig i december 1911 med Oskar Hugo Öhman och året efter fick de sitt första barn och flyttade till Norrköping. Hugo var först handelsarbetare sedan lagerförman medan Hilma troligtvis var hemma med deras dotter.

Även efter sin tid som ledamot för stadsfullmäktige hade hon andra kommunala uppdrag, fram till och med 1934. Det var främst uppdrag inom skolan, hon var suppleant i Norrköpings kommunala mellanskola och Högre folkskolan och hon var ledamot i Folkskolestyrelsen. Hon var även ledamot i styrelsen för barnavårdsnämnden och under åren 1926-1929 var hon suppleant i fattigvårdsstyrelsen. Hilma dog den 28/9 1940.

Mimmi Gyllander

Namn: Mimmi Gyllander

Invald i stadsfullmäktige år: 1919

Ålder: 46

Parti: Arbetarepartiet

Den 1 april 1919 blev Mimmi invald i stadsfullmäktige som representant för Arbetarepartiet. Hon var vald att sitta till och med den 31 december 1920. Detta var den enda period hon satt i stadsfullmäktige men hon hade under ytterligare några år uppdrag som ledamot i Fattigvårdsstyrelsen. Hon avgick från detta uppdrag i december 1925.

Mimmi som egentligen hette Anna Wilhelmina föddes i Styrstad församling den 3/3 1873. Hennes mor Anna Sofia Tingvall var ensamstående och Mimmi skrevs därmed som "oäkta" i kyrkboken. Modern Anna Sofia hade arbetat som piga på en gård när hon blev gravid. Hon blev skriven "på socknen", hon hade med andra ord ingen egen bostad och försörjning. I september 1877 gifte sig modern med en man som hette Carl Gustaf Jonsson som arbetade som spinnare i Norrköping och Mimmi och modern flyttade till staden. Modern var då höggravid och en månad senare föddes Mimmis syster Ida Carolina. Mimmi fick Carl Gustafs efternamn Jonsson.

1894 gifte sig Mimmi med Karl Fritz Valdemar Gyllander och paret arbetade båda två, på mantalskorten står hon som biljettförsäljerska och han som pressmästare och under åren 1910-1911 hade Mimmi en cigarraffär på Bråddgatan 29, Gyllanders Cigarraffär.

Mimmi var intresserad av de socialdemokratiska idéerna och ska ha varit en av initiativtagarna till att bilda Norrköpings socialdemokratiska kvinnoklubb i december 1906 och hon arbetade under många år inom styrelsen. Hon och hennes make bodde i många år på Bredgatan 52, i samma hus som Ellen Cederstrand och hennes make, som ägdes av arbetareföreningen.

Mimmi och hennes make fick inga barn. Hon blev änka 1924 och hon själv dog på Norrköpings lasarett den 28/6 1928.

Ruth Dahl

Namn: Rut Dahl

Invald i stadsfullmäktige år: 1919

Ålder: 38

Parti: De borgerliga

Den 1 april 1919 blev Ruth invald i stadsfullmäktige för att ha sin plats till och med den 31 december 1920. Hon blev sedan invald vid ett fyllnadsval i maj 1922 under partibeteckningen ”De borgerliga”. Den här gången blev hon vald till och med den 31 december 1924.

Ruth Ester Charlotta Dahl föddes i Eriksberg, Jonsberg den 26/11 1880. Hennes far var lanthandlare Carl Johan Dahl och hennes mor hette Charlotta Gustava f. Petersson. När Ruth var fem år flyttade familjen till Norrköpings stad, till kvarteret Trasten. Ruth och hennes bror Karl Emil flyttade 1899 till en lägenhet på Skolgatan 40 där de bodde under några år medan Karl Emil var student och Ruth arbetade som privatlärarinna. 1913 flyttade brodern Karl Emil till Stockholm medan Ruth blev kvar i stan.

Så småningom bytte Ruth yrkesbana från lärarinna till föreståndarinna; först för Norrköping Upplysningsbyrå för understödsverksamhet som låg på Generalsgatan 7 och sedan för Barnavårdsmannakontoret på Trädgårdsgatan 33.

Från 1919 hade Ruth uppdrag som ledamot i Hedeliifondens och Nelinska fondens kommittéer. Dessa uppdrag fortsatte hon med även efter det att hon inte längre ingick i stadsfullmäktige, fram till och med 1935.

Ruth fortsatte sitt arbete som föreståndarinna på Barnavårdsmannakontoret fram till pensionsåldern. Sedan kan man se i telefonkatalogen att hon hade en ”Rådgivningsbyrå i barnavårdsärenden” med kontoret i sitt hem på Lindövägen 20. Detta verkar hon ha fortsatt med fram till 1965 som är det sista år som rådgivningsbyrån finns med i katalogen.

Ruth dog i Norrköping den 30/9 1966, 85 år gammal. Hon var ogift och hon hade inga barn.

Källor

Underlaget till inledningstexten är hämtad från Statistiska centralbyråns berättelse om de kommunala valen år 1919.

Underlaget till texterna om de första kvinnorna i stadsfullmäktige är hämtade från register och protokoll i Norrköpings stadsfullmäktiges arkiv, Mantalskort, tidningen Morgonbris, Norrköpings Tidningar, Folkbladet, Riksarkivets kyrkoarkiv.

Foton:

Anna Karlsson, NSA, Konsul Gustaf Eklunds porträttsamling, K2:4 nr 1523

Alma Hillerström, Morgonbris maj 1919

Ellen Cederstrand, Morgonbris maj 1919

Ellen Moberg, NSA, Fröbelföreningen i Norrköping, K1:5 nr 761

Emelie Andersson, NSA, Konsul Gustaf Eklunds porträttsamling, K1:6 nr 106

Hilma Öhman, Porträttgalleri från Östergötland sid 458

Mimmi Gyllander, NSA, Konsul Gustaf Eklunds porträttsamling, K1:72 nr 1002

Ruth Dahl, NSA, Konsul Gustaf Eklunds porträttsamling, K1:35 nr 570

Informationen är insamlad och sammanställd av Norrköpings stadsarkiv 2019 – 2021.

Kontakta gärna oss om du har uppgifter om de här åtta kvinnorna eller om du har några frågor eller funderingar: stadsarkivet@norrkoping.se

STADSARKIVET

→ www.norrkoping.se

